

Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України «Про внесення змін до статті 1229
Цивільного кодексу України щодо забезпечення права осіб
на отримання страхових виплат»
*(реєстр. № 14253 від 27.11.2025)**

***Анотація.** Інформаційна довідка містить результати аналізу проекту Закону України «Про внесення змін до статті 1229 Цивільного кодексу України щодо забезпечення права осіб на отримання страхових виплат» у співвідношенні із положеннями Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування».*

***Ключові слова:** право на одержання страхових виплат, припинення страхових виплат, спадкодавець, спадкоємиці, внутрішньо переміщені особи, уповноважений орган управління.*

Вступ

Правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні, гарантії працюючим громадянам щодо їх соціального захисту у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, вагітністю та пологами, у разі нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, охорони їхнього життя та здоров'я визначає Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 № 1105-XIV у редакції Закону № 2620-IX від 21.09.2022 зі змінами¹, що містить ряд спеціальних правил, які стосуються страхових виплат.

Статтею 1229 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) регулюється спадкування права на одержання страхових виплат (відшкодування), але не зміст права на отримання страхових виплат чи механізм його реалізації, що є предметом правового регулювання Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». У вказаній статті ЦК України визначено, що спадкування права на одержання страхових виплат (відшкодування) здійснюється на загальних підставах. Також передбачено виняток для цього об'єкта спадкування, а саме: якщо страхувальником призначено у договорі страхування особу, до якої має перейти право на одержання страхової виплати у разі його смерті, то зазначене право не входить до складу спадщини, тобто не успадковується².

Проект Закону України «Про внесення змін до статті 1229 Цивільного кодексу України щодо забезпечення права осіб на отримання страхових виплат» (реєстр. № 14253 від 27.11.2025) (далі – законопроект) згідно з пояснювальною

¹ Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1105-14#Text>

² Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

запискою має на меті забезпечити права осіб на отримання страхових виплат³, зокрема передбачено уточнення окремих положень чинного законодавства щодо забезпечення права осіб на отримання страхових виплат. Необхідність таких законодавчих змін суб'єкт права законодавчої ініціативи обґрунтовує, зокрема, правовою позицією Верховного Суду у справі № 183/5694/22, сформованою на основі попередньої редакції Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Висновки та тлумачення норм, зроблені Верховним Судом, стосуються діяльності Фонду соціального страхування України, ліквідованого відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування"» та Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 21.09.2022 № 2620-IX⁴.

Припинення права на отримання страхових виплат чи його призупинення, як засвідчує практика, було можливе як з вини Фонду соціального страхування України (до 2023 року) чи Пенсійного фонду України, так і через невиконання особами, які мають право на страхові виплати, передбачених законодавством дій процедурного характеру (наприклад, особа не звернулася у встановлений строк до комісії, яка підтверджує ступінь втрати працездатності, не подала заяву для здійснення страхових виплат і її місце проживання/перебування невідоме і т.п.). В умовах воєнного стану ускладнилися відносини, пов'язані зі страховими виплатами, оскільки через окупацію Російською Федерацією частини території України: втрачено зв'язки з громадянами України; відсутня інформація про набуття громадянства РФ окремими фізичними особами; відсутні відомості про смерть застрахованих осіб; може мати місце непідтвердження відомостей про їх життя, про коло спадкоємців тощо. Ці питання постали викликом для нашої держави. Тому у кожній конкретній ситуації щодо страхових виплат потребують з'ясування певні факти та обставини. За наявності спору з цих питань, їх вирішення здійснюється або через процедуру адміністративного оскарження, або в судовому порядку.

Основна частина

Види страхових виплат за страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та у разі нещасного випадку визначені Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Відповідно до частини першої статті 4 цього Закону уповноваженим органом управління в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та від нещасного випадку є Пенсійний фонд України (правонаступник Фонду соціального страхування України). Одним з

³ Пояснювальна записка до Проекту Закону про внесення змін до статті 1229 Цивільного кодексу України щодо забезпечення права осіб на отримання страхових виплат (реєстр. № 14253 від 27.11.2025). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/58976>

⁴ Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»: Закон України від 21.09.2022 № 2620-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2620-20#n2>

основних завдань уповноваженого органу є здійснення страхових виплат та надання соціальних послуг відповідно до вказаного Закону (пункт 2 частини першої статті 5 Закону).

Оновлена редакція цього Закону, до якого внесено зміни протягом 2023 і 2024 років, містить положення щодо втрати права на отримання допомоги по тимчасовій непрацездатності через порушення застрахованими особами встановленого порядку для продовження таких виплат (частина друга статті 16 Закону), щодо необхідності подання заяв застрахованими особами, потерпілими чи заінтересованими особами у певних випадках (абзац п'ятий частини першої статті 22; абзац перший частини першої статті 37; абзац перший частини другої статті 37; частина перша статті 38 Закону), щодо припинення страхових виплат до підтвердження втрати працездатності та причинного зв'язку між настанням непрацездатності та ушкодженням здоров'я (частина шоста статті 41 Закону) тощо.

Відповідно до пункту 9 розділу VII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» особливості здійснення страхових виплат за соціальним страхуванням внутрішньо переміщеним особам та застрахованим особам, що перебувають за кордоном, які мають право на страхові виплати, визначаються Кабінетом Міністрів України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2025 року № 299 «Про деякі особливості виплати пенсій (щомісячного довічного грошового утримання) та страхових виплат за страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» затверджено Порядок виплати пенсій (щомісячного довічного грошового утримання) та здійснення страхових виплат за страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, особам, які тимчасово проживають за межами України, або проживають на тимчасово окупованих Російською Федерацією територіях України, або виїхали з тимчасово окупованих Російською Федерацією територій України та проживають на підконтрольній Україні території⁵. Відповідно до пункту 6 цього Порядку вимагається підтвердження від осіб, які проживали на окупованій РФ території України та виїхали на підконтрольну Україні територію, інформації про неодержання пенсії від органів пенсійного забезпечення Російської Федерації. Стосовно одержувачів, які тимчасово проживають за межами України, і тих, які проживають на тимчасово окупованих Російською Федерацією територіях України, виплата пенсії (щомісячного довічного грошового утримання),

⁵ Порядок виплати пенсій (щомісячного довічного грошового утримання) та здійснення страхових виплат за страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, особам, які тимчасово проживають за межами України, або проживають на тимчасово окупованих Російською Федерацією територіях України, або виїхали з тимчасово окупованих Російською Федерацією територій України та проживають на підконтрольній Україні території : Затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 11.02.2025 № 299. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/299-2025-%D0%BF#Text>

страхових виплат здійснюється за умови проходження особою фізичної ідентифікації до 31 грудня кожного календарного року.

Оновлена редакція Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» містить статтю 43, якою передбачено створення і зберігання електронних справ про страхові виплати. Такі справи формуються завдяки отриманню інформації про фізичну особу шляхом взаємодії всіх доступних державних електронних реєстрів, що надалі суттєво полегшить збір інформації та забезпечить наявність необхідних доказів для здійснення страхових виплат. Паперові справи про страхові виплати підлягають обов'язковому оцифруванню.

Очікується, що у майбутньому електронні справи спростять процедуру оформлення страхових виплат, зокрема продовження вже призначених виплат, а також сприятимуть підтвердженню права на спадкування таких виплат.

Вбачається, що зазначені та інші зміни до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», а також підзаконний акт, виданий Урядом України на його виконання, не враховані при підготовці законопроекту. Отже, і посилання на судову практику, не пов'язану з оновленим законодавством, які містяться у пояснювальній записці до проекту, на нашу думку, не є актуальними.

Щодо самого законопроекту, вважаємо за доцільне висловити такі міркування.

1. Зміни, запропоновані до ЦК України, не стосуються забезпечення цього права в цілому, а стосуються його спадкування. Разом із тим ініційоване доповнення статті 1229 ЦК України новою частиною третьою є констатацією того, що порушення права на отримання страхових виплат не позбавляє фізичних осіб ні цього права, ні права на його спадкування. Так само запропоноване доповнення статті 1229 ЦК України новою частиною четвертою є констатацією права на судовий захист. Тобто, такі зміни, на нашу думку, переобтяжуватимуть кодекс формальними нормами, доцільність яких видається сумнівною.

2. Запропоновані законопроектом зміни до статті 40 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» суперечать згаданим вище положенням цього нормативно-правового акта, оскільки чинним Законом в оновленій редакції встановлено/уточнено підстави для продовження чи припинення страхових виплат, зокрема необхідність подання заяв, здійснення ідентифікації осіб, які мають право на страхові виплати, виконання встановлених процедур для продовження страхових виплат.

Висновок

З огляду на запропоновану редакцію законопроекту, вважаємо, що можливість досягнення зазначеної у пояснювальній записці мети видається сумнівною, а зміни до статті 40 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» суперечать ряду положень цього Закону у чинній редакції та постанові Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2025 року № 299, виданій на його виконання.

***Дослідницька служба
Верховної Ради України***

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені у документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*